

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 996 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr Baxtiyor Islamov	10
Kichik biznesni rivojlantirishda "yashil" iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G'oirnazarov	12
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System Zufarova Nozima Gulamiddinovna	18
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko'rsatkichlari va ekologik muammolar Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	26
Yashil budjetlashtirish va uni O'zbekistonda joriy etish istiqbollari Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	32
Iqtisodiyotda ta'lim va fan integratsiyasining asosiy yo'nalishlari Yormatov Ilmidin Toshmatovich	37
Transport vositalari va yo'llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir Agzamov Shaxboz Akmalovich	41
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish A. X. Salamov	46
Biznes-reja baliqchilik xo'jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida Dosmurotova Shaxista Kengashovna	50
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi Axmediyeva Aliya Toxtarovna	57
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	65
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari Shamsiyev Nodir Muratovich	69
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari Shagazatov Oybek bahodirovich	74
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo'nalishlari Davlatov Sanjar Abdimannonovich	78
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	82
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo'nalishlari Yuldasheva Kamola Miraliyevna	86
O'zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	91
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi Nazarova Umida Avazovna	96
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari Mirxodjayev Alisher Botirovich	100
Globalashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish Mirzayev Musurmon Umidullayevich	105
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni va ahamiyati Fayziyeva Aziza Azamat qizi	110
Ta'lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	115
Ta'minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	121
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	125
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан Абдурахманова Матлуба Махамдаминовна	131

Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	137
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	143
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	150
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	156
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	161
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarning faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	169
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	172
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности.....	177
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	181
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	186
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	190
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	195
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	199
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlar.....	205
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	209
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	215
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	223
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	228
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini	
aniqlash metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi)	236
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	242
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	247
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	252
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	258
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini	
joriy etish orqali budjet-soliq siyosati samaradorligini yanada oshirish	262
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	268
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	276
Sobirov Otabek Olimjonovich	

Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	279
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	283
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	286
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	290
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	295
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashirishda tahlil qilish.....	299
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari	304
Abdullayev Boburjon Akbaraliyevich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	308
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	312
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	316
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation.....	321
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	327
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarda ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	331
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирйўлйўловчи”	334
Н. Э. Кахарова	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	339
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	344
Musyeva Shoirazimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari	350
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	355
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati	359
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	364
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygu Baxtiyorovna, Xamdanova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	371
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО “Hududgazta'minot”	375
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	380
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	383
Bobayev Isroiljon Abdinabiyevich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	388
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	

O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	396
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	399
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funktsiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	402
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari	411
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida)	415
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	422
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	428
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	434
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	439
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане	445
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	450
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari.....	455
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	462
Oilokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	465
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	471
Xalmuxamedova Zebaxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	475
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	482
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	489
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini instituttsional tahlil qilish mexanizmi	494
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integratsiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	501
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	505
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlari	512
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	519
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	524
Sultanov Baxram Begdullayevich	
Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	528
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	

Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	536
Mirzayeva Muhlis Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	541
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	545
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	550
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	557
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	562
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	566
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	572
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	579
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	582
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	586
Kucharov Abrorjon Sobirjonovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	593
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	
Fundamentals of Innovative Management and its Organizational Control	599
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsdov Bunyod Abdusamatovich	
Moliyaviy menejment tizimini rivojlantirishda raqamli marketingdan foydalanishning afzalliklari	604
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Оценка экономической эффективности использования фотоэлектрической тепловой установки	608
Жураев Ислон Рахматович, Юлдошев Исроил Абриевич, Жураева Зухра Исламовна	
Ilmiy darajali kadrlar tayyorlash sohasida xalqaro tajriba	614
Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich	
Turizm infratuzilmasi va uning tarkibiy tuzilishi	621
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlari bozorining rivojlanishi sabablari	625
Abdukadirova Kamola Azimovna	
Mintaqada turizm sohasini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	629
Isomiddinov Inomjon Qurvonali o'g'li	
Ichki turizmni rivojlantirish bo'yicha infrastruktura holati	636
Dehqonov Burxon Rustamovich	
Soliqqa tortish maqsadida kadastr qiymatlarini aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari	642
Kamilov Abror Anvarovich	
O'zbekistonda uylarning energiya samaradorligini oshirish	647
Dodiyev Fozil O'tkurovich	
O'zbekistonda talant menejmentni tatbiq etish istiqbollari	653
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari	658
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Bulutli texnologiyalardan foydalangan holda resurs xarajatlarini optimallashtirish: tahlil va boshqarish	663
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Karabayev Rustam Zafarovich	
Milliy iqtisodiyotni rivojlanishida sug'urta institutlarining tutgan o'rni	673
K. A. Sharipov, D. Jo'rayev	
Tadbirkorlik nazariyasining evolyutsion talqini	678
Aripov Oybek Abdullayevich	
Enhance Export Potential of Private Entrepreneurship and Small Venture	683
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi	
Mintaqa barqaror rivojlanishini cheklovchi ekologik omillar tahlili	690
Adilova Marg'uba Tursunaliyevna	

Improving the Efficiency of Industrial Enterprise Activities in the Age of Digital Technologies	698
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
A study of green marketing practices in the retail industry – Advantages and disadvantages.....	705
Davronova Zilola Gulomovna	
Tijorat banklarining korporativ xizmatlarini transformatsiyalash jarayonini rivojlantirish.....	709
Farmanova O'g'iloy Aliqul qizi	
Davlat moliyaviy nazorat tizimini rivojlantirish istiqbollari.....	715
Maxmudov Azamat Normuradovich	
Xorijiy banklarning moliya injiniringi mahsulotlari va rivojlanish istiqbollari	721
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekistonda turizm xizmatlari imkoniyatlari: muammo va yechimlar	727
Fayziyev Oybek Raximovich, Xalikov Saydilla Abdraxmanovich	
Sanoat klasterlarini shakllanishining simulyatsiya modelini yaratish	734
Xakimov Ziyodulla Axmadovich, Axmedova Rayxona Jasurbek qizi	
Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning xususiyatlari va ustuvor yo'nalishlari	741
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyotda zamonaviy texnika va texnologiyalarning xususiyatlari.....	747
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Biologik aktivlar va qishloq xo'jaligi mahsuloti joriy hisobini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribalar	752
Yusupova Mahfuza Baxtiyor qizi	
Mulkchilikning iqtisodiyotdagi ahamiyatini qiyosiy tahlil qilish (O'zbekiston va Shvetsiya misolida)	757
Odil Norboyev	
Ipoteka krediti riskining ayrim nazariy jihatlarini.....	761
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
Xalqaro turizm bozorining rivojlanish tendensiyalari va unda O'zbekistonning ishtiroki.....	764
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, Bobobekova Nargiza Baxtiyorovna	
Tijorat banklari fond bozoridagi aksiyalar narxini o'zgarishini ebo moduli orqali aniqlashning ekonometrik tahlili.....	769
Yuldoshova Manzura Ollashkurovna	
Organizational mechanism of sustainable development of the tourism industry, role and application of technologies.....	780
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich	
Banklarda risklarni diversifikatsiyalashning mohiyati va ahamiyati	787
Baxriddinov Sharofiddin	
Davlat oliy ta'lim muassasalarida daromad va xarajatlarning o'zaro mutanosibligi.....	793
Gafurov Anvar Bazarbayevich	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri: tahlil va istiqbollar.....	799
Raxmanov Bekzod Ibragimovich	
Инновационный и развивающий менеджмент в сфере услуг	803
Ахтамова Моҳиғул Эркиновна	
Ishsizlarni kasb-hunarga o'qitish asosida raqobatbardoshligini oshirish	807
Bakiyeva Iroda Akbarovna	
Dehqon xo'jaliklarida yetishtirilgan grek yong'og'ini iste'molchilarga yetkazib berish yo'llari	811
Inobatov Abror Boshlarovich	
Комплаенс и риск менеджмент в международных гуманитарных организациях	817
Мухамеджанов Баходир Кахрамонович	
Ipakchilik korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari.....	822
Aliyeva Nodiraxon Abdumalikovna	
Soliqlarning yig'iluvchanligi va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	826
Abdurasulov Alisher Abdurasulovich	
Soliq islohotlari: u qanday bo'lishi kerak?	831
Hotamov Alisher Farxodovich	
Анализ операционных процессов экспорто-ориентированных хлопково-текстильных кластеров.....	837
Джурабаев Отабек Джурабаевич	
Ish bilan bandlikni sifat xususiyatlari asosida baholashga zarurat: ilmiy-nazariy yondashuvlar	842
Qurbonov Samandar Pulatovich	
Technology of Formation of Profession-Oriented Communication Competences in Training of Future Specialists in Higher Education Institutions.....	848
Rajapov Sulaymon	
Improving The Methodology of Developing Professional and Communicative Skills in Future Economists (In the Case of Teaching English).....	852
Samandarova Nargiza	
Sanoat mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion texnoparklardan foydalanish muvaffaqiyatiga ta'sir etuvchi omillar.....	860
Sobirxonov Akbarxon Aziz-o'g'li	

Oziq-ovqat sanoati korxonalarida investitsion salohiyatni shakllantirishning mazmuni va ahamiyati	865
Xamrayev Nodirbek Ravshanovich	
O'zbekistonning moliyaviy siyosati: tarkibiy tuzilishi va tahlili	872
Jabborova Dilafroz Sodiq qizi	
Institutsional islohotlarni chuqurlashtirish sharoitida lizing investitsiyalarini rivojlantirishning nazariy-uslubiy jihatlarini	879
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Hududlar rivojlanishini ta'minlashda erkin iqtisodiy zonalarining ahamiyati.....	885
Salomat Norova	
Yo'lovchi tashish xizmatlari sohasida korxona faoliyatini strategik rejalashtirishga ta'sir etuvchi omillari tahlili.....	889
Abarov Mashxurbek Ismonaliyevich, Pulatova Gulchexra Erkinovna	
Andarrayting xizmatining AQSh sug'urta bozorida tutgan o'rni	895
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tuzishda aktivlarni qadrsizlanishga tekshirish.....	900
Tojiyev Behzod Bekmurod o'g'li	
Yangi O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish – muhim yo'nalish.....	904
Dushaboyev Mirjalol	
Recreational potential of Uzbekistan and prospects for the development of wellness tourism in the country.....	912
Amonboyev M., Shaymanova Nigora Yusupovna	
Yashil marketing: tushunchasi, mohiyati, kelib chiqishi, muammolari va istiqbollari	916
G'anieva Madina Bunyodali qizi, Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	923
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Lizing munosabatlarini rivojlantirishda raqamli marketing strategiyalari.....	928
Yusupova Feruza Yo'ldosheva	
Analysis of the Transformation and Development Trends of the Higher Education System in Uzbekistan.....	934
Zufarova Nozima Gulamiddinovna	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	940
Oybek Elmuratov	
Sifatli ta'lim uchunchi renessansning poydevori sifatida: xorijiy tajriba va tavsiyalar	943
Zafar Jumayev Ikromiddinovich	
Совершенствование методологии “зеленого” учёта в финансовом менеджменте устойчивого развития компаний энергетической отрасли в Узбекистане.....	947
Глазова Марина Викторовна	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funktsiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	954
Berkinov B. B.	
O'rta ta'lim tizimida “o'qituvchi imiji”ni rivojlanish genezisi.....	962
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	966
Акбаров Лайло Упашевна	
Mintaqaning investitsion jozibadorligini oshirish maqsadida innovatsion marketing texnologiyalaridan foydalanish.....	971
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
Inson resurslarini rivojlantirishda xorijiy kompaniyalarning tajribasini o'rganish metodologiyasi.....	978
Narzullayeva Gulchexra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Tadbirkorlik muhiti tahlili va uni davlat tomonidan tartibga solish shart-sharoitlari	981
S. T. Toshaliyeva, A. M. Abduraxmonov	
G'allachilik klasterlarini shakllantirishning tashkiliy-iqtisodiy jihatlarini	986
Ilmuratov Shavkat Maxsumovich	
Innovatsion texnologiyalarda umumishlab chiqarish xarajatlarini strategik boshqaruv hisobini takomillashtirish masalalari	990
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	

INNOVATION TEKNOLOGIYALARDA UMUMISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARINI STRATEGIK BOSHQARUV HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi

TDIU "Buxgalteriya hisobi" kafedrası magistri

Mavliyanova Dilobar Maxkamovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

"Buxgalteriya hisobi" kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada yengil sanoat korxonalarida umumbrigada xarajatlarining mazmuni va mohiyati ilmiy-nazariy jihatdan tadqiq etilgan. Shuningdek, ushbu xarajatlarning dastlabki hisobini to'g'ri tashkil etish va ularni takomillashtirish bo'yicha taklif hamda tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Umumbrigada, xarajat, hisob, ish vaqti, texnik qarov, qaydnoma, suv sarfi, bug' sarfi, dalolatnoma.

Abstract: In this scientific article we studied the scientific and The theoretical essence of overhead expenses in the consumer industry. And also, the correct organization of the original cost accounting and recommendations for their improvement.

Key words: The overall brigade expenses, costs, accounting, working hours, technical inspection, statement, water expenses, expenses pairs, act.

Аннотация: В данной научной статье исследована научно-теоретическая сущность затрат общебригады в легкой промышленной организации. А так же, правильно организовать первоначальный учет затрат и разработаны рекомендации по их совершенствованию.

Ключевые слова: Общепроизводственные расходы бригады, затрат, учет, рабочее время, технический осмотр, ведомость, затрата воды, затрата пар, акт.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning chuqurlashuvi mulkchilikning turli shakllaridan qat'iy nazar, jamiyatning rivojlanishi, xo'jalik aloqalarining kengayishi va undagi sifat o'zgarishlar iqtisodiyotni samarali boshqarish oldiga yuqori talablarni qo'ymoqda.

Mamlakatda iqtisodiyotning real sektori va tadbirkorlik faoliyatining barqaror rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, korxonalarda bozor iqtisodiyoti talablariga javob beradigan boshqaruv tizimi rivojlanmoqda. Iqtisodiyotning globallashuvi sharoitida boshqarishning tabiati mohiyatan o'zgarib, uning maqsadi, funksiyalari va o'ziga xos talablari bozor iqtisodiyoti qonunlari asosida rivojlanib bormoqda.

Respublikada ustuvor vazifalarni amalga oshirishda yengil sanoat korxonalarini qo'llab-quvvatlash, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik qayta jihozlash bugungi kunning dolzarb masalalaridan biriga aylanmoqda. Bunday masalalarni ijobiy hal qilishda korxonani boshqarish va ishlab chiqarishni zamon talablari asosida tashkil etish, mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirish, uning tannarxini imkon qadar pasaytirish orqali daromadni maksimal darajaga yetkazish talab qilinadi. Bu esa, xo'jalikni yuritishning yangi shakllari, boshqaruv mexanizmlarini chuqur o'rganishni dolzarb masala qilib qo'ymoqda.

Jumladan, ishlab chiqarishni tashkil etish va boshqarish xarajatlarining buxgalteriya hisobi ushbu mexanizmning asosiy elementlaridan biridir. Bunda, korxona faoliyatini obyektiv hisobga olishda ishlab chiqarishni tashkil etish va boshqarish xarajatlari hisobi, mahsulot tannarxini hamda moliyaviy natijalarni to'g'ri aniqlash dolzarb masalalardan hisoblanadi. Ushbu masala yildan-yilga rivojlanib borayotgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlarga ham tegishlidir.

Ishlab chiqarishni tashkil qilish va boshqarish xarajatlari mahsulot tannarxida salmoqli hissaga ega. Shu sababli bunday xarajatlar ustidan kundalik nazoratni o'rnatish, ularning har bir moddasi bo'yicha va boshqarma xodimlarining ish haqiga qilinadigan xarajatlar ustidan nazorat qilib ortiqcha xarajatlarga yo'l qo'ymaslik buxgalteriya hisobining bugungi kundagi eng muhim vazifalaridan biri bo'lib hisoblanadi.

Ishlab chiqarish jarayoni bilan bevosita bog'liq bo'lgan ishlab chiqarishni tashkil qilish va boshqarish xarajatlari buxgalteriya hisobida umumishlab chiqarish xarajatlari sifatida hisobga olinadi. Korxonaning umumishlab chiqarish xarajatlari to'g'risidagi axborotlarni umumlashtirish 2510 - "Umumishlab chiqarish xarajatlari" schetida amalga oshiriladi.

Umumishlab chiqarish xarajatlari- umumishlab chiqarish xarajatlarini hisobga oluvchi schetlarning debetida ishlab chiqarish zaxiralari, xodimlar bilan mehnat haqi bo'yicha hisob-kitoblar va boshqalarni hisobga oluvchi schetlar bilan bog'langan holda aks ettiriladi. Umumishlab chiqarish xarajatlarini hisobga oluvchi schetlarda hisobga olingan xarajatlar 2010-"Asosiy ishlab chiqarish", 2310-"Yordamchi ishlab chiqarish" schetlarining debetiga hisobdan chiqariladi.

Umumishlab chiqarish xarajatlarini alohida hisob obyektlari orasida taqsimlash tartibi korxonaning hisob siyosati orqali aniqlanadi. Umumishlab chiqarish xarajatlarini hisobga oluvchi schetlar bo'yicha analitik hisob korxonaning alohida bo'linmalari va xarajatlar moddalari bo'yicha yuritiladi.

Shu boisdan, umumishlab chiqarish xarajatlari hisobini to'g'ri tashkil qilish masalalari bo'yicha iqtisodchi olimlar va shu soha mutaxassislarning ilmiy tadqiqot, o'quv adabiyotlarini o'rganish hamda tahlil qilish natijasida o'z yechimini kutayotgan masalalarning hamon mavjudligidan dalolat bermoqda. Ular qatoriga,

- umumishlab chiqarish xarajatlarining buxgalteriya hisobini tashkil qilish bilan bog'liq muammolar;
- umumishlab chiqarish xarajatlarini taqsimlash bilan bog'liq muammolarni kiritish mumkin.

Yuqoridagi birinchi muammoning vujudga kelishi bozor iqtisodiyotiga o'tilishi bilan buxgalteriya hisobida umumishlab chiqarish xarajatlarini hisobga olish bilan bog'liqdir. Chunki bu o'zgarishlar natijasida umumishlab chiqarish xarajatlari tarkibi ancha kengaydi va natijada hisobga olish jarayoni ancha murakkablashdi. Bu ayniqsa bugungi kunda 21-BHMSga muvofiq umumishlab chiqarish xarajatlari tarkibida hisobga olinayotgan mashina va asbob-uskunalarini saqlash hamda foydalanish xarajatlari misolida yaqqol ko'rinadi. Chunki asbob-uskunalarini saqlash va ulardan foydalanish xarajatlarining joriy sintetik hisobi 1993-yilgacha amal qilib kelgan schetlar rejasida ajratilgan 24-"Mashina va asbob-uskunalarini saqlash va ulardan foydalanish xarajatlari" deb atalgan schetda hisobga olingan. Bu xarajatlar kompleks xarajatlar bo'lib, ularning tarkibi ancha keng.

Xarajatlar summasi, uncha ko'p bo'lmagan va ayrim mahsulot turlari o'rtasida taqsimlanishi qiyin bo'lgan texnologik yoqilg'i, elektr energiyasi va yordamchi materiallar xarajatlari ham asbob-uskunalarini saqlash hamda ulardan foydalanish xarajatlari sifatida hisobga olinishi mumkin.

Sexli tuzilishga ega bo'lgan korxonalarda asbob-uskunalarini saqlash va ulardan foydalanish xarajatlari ayrim sexlar bo'yicha, ularning ichida esa yuqorida keltirilgan moddalar bo'yicha hisobga olinadi. Sexlarga bo'linmagan korxonalarda esa bu xarajatlar hisobi butun korxona bo'yicha olib boriladi. Har bir sexning asbob-uskunalarini saqlash va ulardan foydalanish xarajatlari faqat shu sexda ishlab chiqariladigan mahsulot tannarxiga o'tkazilishi lozim.

Fikrimizcha, mashina, asbob-uskunalarini saqlash hamda foydalanish xarajatlarini alohida schetda hisobga olish va hisobga olish jarayonida quyidagilarni e'tiborga olish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz:

- korxonalarda ishlab chiqarish vositalarining joriy va kapital ta'mirlash xarajatlari bo'yicha keng qamrovli ma'lumotlarni shakllantirish;
- ishlab chiqarish vositalarining har bir turi bo'yicha ta'mirlash xarajatlari to'g'risidagi ma'lumotlar to'plamini vujudga keltirish.

Ushbu vazifalarni samarali amalga oshirish uchun buxgalteriya hisobining schetlar rejasiga yangi 2400-"Ishlab chiqarish vositalarini ta'mirlash xarajatlari hisobi" schetini kiritish va ushbu schetga korxona bo'yicha sarflangan ta'mirlash xarajatlari to'g'risida ma'lumotlarni shakllantirish vazifasini yuklash lozim. Bu schetning debet tomonida jami haqiqatda qilingan ta'mirlash xarajatlari summasi va kredit tomonida ushbu xarajatlarni kalkulyatsiya obyektlari bo'yicha taqsimlash hisobot oyi oxirida aks ettirilishi maqsadga muvofiqdir.

Ishlab chiqarishni tashkil etish va boshqarish xarajatlarining buxgalteriya hisobini yuritishda umumbrigada xarajatlari hisobining to'g'ri tashkil etilishi, mahsulot tannarxini to'g'ri aniqlash, moddiy, mehnat hamda moliyaviy resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi.

Shu boisdan, bugungi kunda yengil sanoat korxonalarida umumbrigada xarajatlarining dastlabki hisobini to'g'ri tashkil qilish va ularni rasmiylashtirishda bir qator kamchiliklarga ega. Ushbu tarmoqdagi hisob shakllari va ularning o'z mazmuniga ko'ra, mahsulot tannarxini aniqlashga to'la moslashtirilmagan. Umumbrigada xarajatlari to'g'risida obyektiv axborotlarni shakllantirish hamda resurslardan samarali foydalanish imkoniyati chegaralangan. Bu o'z navbatida, ishlab chiqarish faoliyatini boshqarishga salbiy ta'sir etmoqda ^[2].

Bugungi kunda Respublikamizda faoliyat ko'rsatayotgan yengil sanoat korxonalarida umumbrigada xarajatlarini hisobga olishda quyidagi dastlabki hujjatlardan foydalaniladi:

- Ish vaqtini hisobga olish tabeli;
- Yuk xati;
- Limit-zabor kartalari;
- Foydalanishdagi maxsus kiyimlarni hisobga olish varaqasi;
- Xo'jalik jixozlari va inventarlarini hisobga olish varaqalari;
- Elektr-energiya sarfini hisobga olish varaqasi;
- Texnik qarov o'tkazish varaqasi;
- Amortizatsiya hisoblash va taqsimlash qaydnomasi;
- Nuqsonlar qaydnomasi;
- Suv sarfini hisobga olish varaqasi;
- Bug' sarfini hisobga olish varaqasi;
- Shoferning yo'l varaqasi;
- Traktorist – mashinistning hisob varaqasi;
- dalolatnomalar.

Ish vaqtini hisobga olish tabelida brigadirning, masterning hamda brigada ishchilarining haqiqatda ishlagan vaqtlarini hisobga olishda foydalaniladi. O'rnatilgan qoidalarga asosan, brigadir, master va vaqtbay ishlovchi ishchilarning ish xaqlari reja bajarilishiga qarab, korrektirovka qilinadi. Masalan, reja 100% bajarilsa belgilangan oklad olinadi, 150% bajarilsa korxonaning mehnatga haq to'lash Nizomiga asosan oklad 40% ga o'sadi va x.k.

Yuk xati umumbrigada maqsadlari uchun materiallar (lampochka, rezetka va x.k) sarflansa, ehtiyot qismlar va moylash materiallari olinsa qo'llaniladi.

Limit-zabor karta uzluksiz olinadigan materiallar uchun foydalaniladi.

Foydalanishdagi maxsus kiyimlarni hisobga oluvchi varaqasi brigada a'zolariga berilgan va ish vaqtida foydalanayotgan maxsus kiyimlarni hisobga olishda qo'llaniladi. Bu kiyimlar ombordan brigadaga berilganda dalolatnomaga asosan, hisobdan o'chiriladi, ammo foydalanish muddatida nazoratni ta'minlashda ushbu hujjatga asosan, ular balansdan tashqari 014- "Foydalanishdagi inventar va xo'jalik jihozlari" schetida hisobga olinadi. Xo'jalik jihozlari va inventarlarni hisobga olish varaqasi ham yuqoridagi hujjat kabi foydalaniladi ^[3].

Elektr-energiya sarfini hisobga olish varaqasi brigadadagi mashinalar, texnikalar, uskunalar va mexanizmlarni ishlatish uchun sarflangan elektr energiyani hisobga olishda foydalaniladi.

Texnik qarov o'tkazish kundaligi brigadadagi mashinalar, mexanizmlar, uskunalar va dastgoxlarni texnik ko'rikdan o'tkazishni va unga sarflanayotgan moddiy qiymatliklarni hisobga olishda qo'llaniladi. Texnik qarov grafigiga asosan amalga oshiriladi.

Nuqsonlar qaydnomasi brigadadagi mashinalar, mexanizmlar, uskunalar va dastgoxlar ta'mirlanishidan oldin ularning nosozligi aniqlanganda tuziladi. Nimalar sarflanishi va qancha xarajat bo'lishi qo'rsatiladi. Unda ta'mirlashning smeta qiymati, ta'mirlash amalga oshirilganidan so'ng esa haqiqiy xarajat aniqlanadi.

Amortizatsiya hisoblash va taqsimlash qaydnomasi oy oxirida buxgalteriyada tuziladi va unda asosiy vositalarga hisoblangan hamda ularning qaysi obyektlarga olib borilishi ko'rsatiladi.

Suv sarfini hisobga olish varaqasi. Yengisanoat korxonalarida mahsulot ishlab chiqarish texnologiyasi katta xajmda suv sarfini talab qiladi(asosan issiq suv). Albatta, bu hisobni talab qiladi.

Bug' sarfini hisobga olish varaqasi esa sarflangan bug'ni hisobga olish uchun qo'llaniladi.

Shofyorning yo'l varaqasi va traktorist-mashinistning hisob varaqalari, ular xizmatidan foydalan-ganda qo'llaniladi hamda ularning xarajatlari umumbrigada xarajatlari tarkibida hisobga olinadi.

Dalolatnomalar moddiy qiymatliklar sarflanganda ularni hisobdan chiqarishda qo'llaniladi. Shuningdek, brak mahsulot ishlab chiqarishda ham dalolatnomalar tuziladi.

Yengil sanoat korxonalarida umumbrigada xarajatlarning dastlabki hisobini yuritish va ularni rasmiylashtirish jarayonini takomillashtirish uchun quyidagi takliflarimizni beramiz:

1. Amortizatsiya hisoblash va uni taqsimlash qaydnomasini yengilsanoat korxonalarida qo'llash maqsadga muvofiq emas. Chunki, bu qaydnomaga asosan hisoblangan amortizatsiya summasini ishlab chiqarilgan mahsulot tannarxiga olib borib bo'lmaydi. Sababi, ushbu qaydnomada korxona bo'yicha asosiy vositalar turlari bo'yicha ularning balans qiymati, amortizatsiya me'yori va oylik amortizatsiya summasi ko'rsatiladi. Hisoblangan amortizatsiya summasi 2510-"Umumishlab chiqarish xarajatlari" schetiga olib boriladi va 2010-"Asosiy ishlab chiqarish xarajatlari" va 2310-"Yordamchi ishlab chiqarish xarajatlari" schetlariga taqsimlanadi.

Bizning fikrimizcha, brigadaga tegishli asosiy vositalarga alohida amortizatsiya hisoblash qaydnomasi tuzish va ushbu qaydnomaning ko'rsatkichlarini takomillashtirish, ya'ni unda har bir asosiy vositaning ishlagan vaqti (soati), qaysi mahsulotlar ishlaganligi va ularning hajmi, shuningdek, me'yor bo'yicha qancha vaqt sarflanishi ko'rsatilishi lozim. Har bir mahsulotni ishlab chiqarishga me'yor bo'yicha sarflangan vaqt va ularning jami me'yoriy vaqtdagi salmog'i aniqlanadi. Amortizatsiya summasi ularning salmog'iga mutanosib taqsimlanadi. Bir vaqtning o'zida amortizatsiya xarajatlari me'yoriy va haqiqiy summada ko'rsatiladi, natijada farqlanishini bilish mumkin.

2. Hozir amalda qo'llanilayotgan "Elektro energiya sarfini hisobga olish varaqasi" brigadadagi mashinalar, mexanizmlar, uskunalar va dastgoxlar o'rtasida taqsimlash imkonini bermaydi. Haqiqatda sarflangan elektr energiya xarajatlari xuddi yuqoridagidek, 2510-"Umumishlab chiqarish xarajatlari" schetga olib boriladi. Sarflangan elektro energiya brigadadagi mexanizmlar, brigadada ishlab chiqarilgan mahsulotlar va mahsulot tannarxiga 2010-"Asosiy ishlab chiqarish xarajatlari" schetiga olib borish uchun ushbu hisob varaqasining ko'rsatkichlarini takomillashtirish lozim.

Fikrimizcha, ushbu hujjatda har bir mashinaning, mexanizmning va boshqalarning haqiqatda ishlagan vaqti (soati) hamda ularga me'yor bo'yicha sarflanadigan vaqt ishlab chiqarilgan mahsulot turlari va me'yor bo'yicha ularga sarflanadigan mashina soatlar, mahsulot ishlab chiqarish uchun jami sarflangan mashina soatlar, shuningdek, har bir mahsulotga tegishli mashina-soatlar va ularning salmog'i aniqlanadi. Keyin esa mashina-soatga asosan har bir mashinada ishlab chiqarilgan mahsulotlarga tegishli elektr energiya xarajati aniqlanadi. Bu mahsulotlarning brigada tannarxini aniqlash imkonini beradi. Har bir mashinada mahsulot ishlab chiqarilmasligi mumkin. Ammo birorta yoki bir nechta jarayon bajarilishi natijasida mahsulot olinishi mumkin. Bu xarajatlarda ham me'yoriy va haqiqatda sarflangan elektr-energiya xarajatlari aniqlanadi.

3. Hozir amaliyotda qo'llanilayotgan "Suv sarfini hisobga olish varaqasi" va "Bug' sarfini hisobga olish varaqasi"da me'yoriy suv, bug' sarfi va xarajatlarning me'yoriy qiymati qo'llanilmaydi.

Fikrimizcha, ushbu xarajatlarga me'yoriy ko'rsatkichlarni kiritish zarur. Bu o'z navbatida, me'yoriy va haqiqiy xarajatlarni taqqoslash hamda farqlanishni aniqlash imkoniyatini beradi.

4. Yengilsanoat korxonalarida texnik qarov o'tkazish alohida ahamiyatga ega. Chunki, ushbu korxonalarning ko'pchiligi lizing asosida xorijiy texnika va texnologiyalar bilan jihozlangan. Ushbu texnika va texnologiyalarni belgilangan muddatlarda texnik qarov o'tkazish ulardan samarali foydalanishni ta'minlaydi. Ammo texnik qarovni o'z vaqtida o'tkazish va unda belgilangan ishlarni bajarish hamda sarflangan xarajatlarni uzluksiz nazorat qilish lozim. Buning uchun "Texnik qarov o'tkazish kundaligining" ko'rsatkichlarini takomillashtirish maqsadga muvofiqdir. Hozir ushbu kundalikda faqat texnik qarov o'tkazilgan sana, bajarilgan ishlar va sarflangan xarajatlar to'g'risidagi ma'lumotlar keltirilgan.

Fikrimizcha, ushbu kundalikda quyidagi ko'rsatkichlarni keltirish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz:

- brigadadagi alohida mashina, mexanizm, uskuna va dastgoxni texnik qarov o'tkazish sanalari aniq belgilanishi;
- har bir texnik qarovda bajariladigan ishlar va ularga sarflanadigan xarajatlar hamda texnik qarovning smeta tannarxi ko'rsatilishi;
- haqiqatda texnik qarov o'tkazilganda uning sanasi, bajarilgan ishlar va haqiqiy xarajatlar ko'rsatilishi lozim.

Natijada smeta va haqiqiy xarajatlar taqqoslanadi. Bunda quyidagilar aniqlanadi:

- texnik qarov o'tkazish muddatining chetlanishi;
- smetada ko'rsatilgan qaysi ishlar bajarilmaganligi;

- sarflangan haqiqiy xarajatlarning smetadan chetlashishi sabablari aniqlanadi.

Bu qo'rsatkichlar o'tkazilgan texnik qarovning sifatini nazorat qilishni ta'minlaydi.

Shunday qilib, yuqorida berilgan taklif va tavsiyalar yengil sanoat korxonalarida umumbrigada xarajatlarning dastlabki hisobini to'g'ri rasmiylashtirish hamda ularda buxgalteriya hisobi va hisobotlarini yuritishdagi mavjud kamchiliklarni bartaraf etishga yordam beradi deb, hisoblaymiz.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida" PF 4947-son Farmoni. 2017-yil 7-fevral.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4611-son qarori. 2020-yil 24-fevral.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3946-son qarori, 2018-yil 19-sentyabr.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Davlat ishtirokidagi korxonalarni moliyaviy sog'lomlashtirish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 1013-son qarori, 2018-yil 14-dekabr.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Davlat ulushi bo'lgan aksiyadorlik jamiyatlari va boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyati samaradorligini baholash mezonlarini joriy etish to'g'risida"gi 207-son qarori, 2015-yil 28-iyul.
6. Донцова Л.В., Никифорова Н.А. Анализ бухгалтерской (финансовой) отчетности. Практикум. –М.: Дело и сервис, 2018.
7. Nusinov V. Estimating the Ukrainian companies' financial potential and the probability of forced / V. Nusinov, L. Burkova, N. Shura // Investment Management and Financial Innovations. – Sumy, 2020. – Vol. 17, issue N 2. – P.
8. Raximov M.Yu va boshqalar. Iqtisodiyot subyektlari moliyaviy holatining tahlili. Darslik. –T.: Iqtisod-moliya, 2020.
9. Tojiboyeva Sh.A. Moliyaviy tahlil-2. Darslik. –T.: Innovatsion rivojlanish, 2021.
10. Tojiboyeva Sh.A. Iqtisodiyot subyektlari moliyaviy holati tahlili. O'quv qo'llanma. –T.: Iqtisodiyot, 2020.
11. Tadjibayeva Sh.A., Khodjayeva M.X. Main Aspect of the Analysis of Business Activity in The Conditions of Economic Development. Trans Asian Journal of Marketing end Management Reearch (TAJMMR). Vol 9, Issue 10, Oktober 2020. <https://tarj.in>. ISSN: 2279-0667. Impact Factor: SJIF 2020 = 7.209.
12. Tkachenko V.V. Financial potential: strategic management in conditions of economic risk : monograph / V.V.Tkachenko, I. V. Tkachenko, P. Puzyrova. – Kyiv: Foliant, 2020. – 176 p. <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/16044>
13. 26–39. – References: p. 37–<http://ds.knu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2755>.
14. Shoalimov A.X., Ilxamov Sh.I., Tojiboeva Sh.A. Iqtisodiy tahlil va audit. Darslik. –T.: Sano-standard, 2017.
15. <http://www.prezident.uz>
16. Сотиволдиев А.С. и др. Финансовый и управленческий учет: Учебник. – Т.: Iqtisod-Moliya, 2012. 432с.
17. Эргашева Ш. Бухгалтерский учет: Учебное пособие – Т.: Иқтисод-молия, 2010.–520 с.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.